

siàs March: il caso del canto 28», ps. 313-335) identifica la principal dificultat de la poesia de March en la retòrica de la *dispositio* i en un ús deliberat de l'*ordo artificialis*: March recorre sovint a un símil o a un *exemplum* en l'exordi i, sobretot, difereix i dosifica les claus necessàries per a copsar el «tema de la trama», amb la intenció de crear una intriga; aquesta tècnica exigeix un lector atent i intel·ligent, coneixedor de la tradició i entrenat en la pràctica de l'exegesi. Cantavella aplica aquestes estratègies al comentari de la cançó XXVIII i identifica el crim contra si mateix de què s'acusa l'amant: ha d'estimar carnalment contra el seu propi ideal.

Segons Natascia Tonelli («Fra tradizione letteraria e tradizione scientifica: qualche sondaggio sulla fisiologia dell'amore in Ausiàs March», ps. 337-359), l'aspecte de Petrarca que més interessa a Ausiàs March és l'autoanàlisi del jo mitjançant la dialèctica de les passions de l'ànima, i aquesta preferència fa que la seva poesia s'obri a la prosa narrativa i científica: les referències naturals del poema LXIV presenten coincidències amb Petrarca (*RVF* 310-311); el tractament de la malaltia d'amor en el poema III té paral·lels o veritables models en Petrarca (*RVF* 129, 7-13), en Boccaccio (*Decameron* II, 8) i en la literatura científica llatina, com també n'hi ha rere l'exaltació de la tristor delitosa en l'exordi del poema XXXIX.

Amb la seva pluralitat de perspectives, *Ausiàs March e il canone europeo* ofereix una proposta molt coherent i ambiciosa, no solament pel gran nombre de dades i de plantejaments innovadors que s'hi recullen, sinó també pel rigor amb què s'hi sintetitza el coneixement adquirit i se'n fa un balanç amb projecció de futur.

Història de la literatura catalana (V). Literatura contemporània. El Viut-cents (I)

ELISA MARTÍ LÓPEZ

Northwestern University

e-marti-lopez@northwestern.edu

D. A. (2018): Diversos autors, *Història de la literatura catalana*, volum V, Àlex Broch (dir.), *Literatura contemporània (I). El Viut-cents*, Enric Cassany i Josep M. Domingo (dirs.), Barcelona: Enciclopèdia Catalana, Editorial Barcino, Ajuntament de Barcelona.

Literatura contemporània (I). El Viut-cents és el volum V de la *Història de la literatura catalana*, col·lecció dirigida per Àlex Broch. El volum sobre el vuit-cents literari català està editat i, en gran mesura, escrit també per Enric Cassany i Josep M. Domingo. Està organitzat sobre dos blocs cronològics. El primer, «La vida literària, de la crisi de l'Antic Règim a l'ordre liberal», abraça els darrers anys del segle XVIII fins a les primeres sis dècades del segle XIX. El segon, «Renai-

xença i literatura catalana, 1859-1893» arriba, de fet, fins als primers anys del segle xx. La primera part del volum, «La vida literària, de la crisi de l'Antic Règim a l'ordre liberal», consisteix en quatre capítols: «La vida literària i la literatura catalana de la crisi de l'Antic Règim a l'ordre liberal» de Joan-Lluís Marfany; «Poètiques. De les Bones Lletres a la Literatura» i «La Literatura catalana» de Josep M. Domingo; i «El teatre entre el 1789 i el 1859» de Josep M. Sala Valldaura. La segona part, «Renaixença i literatura catalana, 1859-1893» consisteix en quinze parts: «Renaixença i literatura catalana (1859-1893)» de Josep M. Domingo; «Les idees i la crítica literàries» d'Enric Cassany; «El teatre» de Ramon Bacardí i Miquel G. Gibert; «Frederic Soler (Pitarra) i els nous autors del teatre català» i «Àngel Guimerà» de Ramon Bacardí; «La poesia» d'Enric Cassany; «Marià Aguiló» de Joan Mas i Vives; «Víctor Balaguer» d'Enric Cassany; «Teodor Llorente» de Josep M. Domingo; «Jacint Verdaguer» de Ramon Pinyol i Torrents i Joan Santanach; «Apel·les Mestres» de Josep M. Domingo; «Miquel Costa i Llovera» de Joan Mas i Vives; i «La literatura narrativa», «Narcís Oller», i «Marià Vayreda» d'Enric Cassany. Totes les contribucions al volum són de gran qualitat acadèmica i aportacions fonamentals als seus respectius temes i al propòsit del volum.

Literatura contemporània (I). El Viut-cents és un tour de force descrit com «una arqueologia del present» (p. 14) en el breu i magnífic pròleg que presenta l'obra, i que alhora en reflexiona. El pròleg, fa un resum de la restitució de l'interès cultural, intel·lectual i acadèmic pel segle XIX, després del rebuig modernista i noucentista des de la dècada dels anys trenta del segle passat, i així fins als esforços—«l'impuls sense precedents» (p. 15)— de les darreres dècades. És una reflexió crítica cabdal per a la pràctica de tot historiador o historiadora de la literatura catalana. Enric Cassany i Josep M. Domingo assenyalen la «circularitat» epistemològica de la tradició literària que està a la base del volum: «El vuit-cents, en efecte, *inventa* alhora la matèria de què s'ocupen aquest i la resta dels volums de la nostra HISTÒRIA i el gènere mateix a què s'acullen» (p. 13). Aquesta «circularitat», com apunten Cassany i Domingo, «no és altra que el d'aquesta mateixa HISTÒRIA» i constitueix «la participació catalana en aquestes invencions» (p. 13). És «l'herència rebuda» (p. 13) que els autors del pròleg resumeixen en una llista de noms i iniciatives, que no vol oblidar ningú ni res, per tal de retre l'homenatge que mereixen tots els esforços —«les pràctiques filològiques i acadèmiques [...] sovint abnegades» (p. 14)— que han permès revaloritzar el segle XIX.

En el reconeixement del llinatge intel·lectual i de l'esforç personal —de l'obstinació— dels quals els directors del volum se senten deutors i hereus, es destaca el dels acadèmics i estudiosos Josep M. de Casacuberta, Jordi Rubió i Balaguer, Joan Fuster, Manuel Sanchis Guarner, Josep Melià, Xavier Fàbregas, Manuel de Montoliu, Josep Miracle, Josep M. Poblet, Rafael Tasis, Maurici Serrahima, Josep M. Capdevila, Joaquim Molas, Manuel Jorba, o Jordi Castellanos. Aquesta tradició acadèmica de rigor intel·lectual i obstinació personal es completa amb la menció que Cassany i Domingo fan d'iniciatives diverses més recents com el Col·

loqui Internacional sobre la Renaixença (1984), la Xarxa Temàtica sobre la Renaixença, el Seminari Guimerà, el Seminari d'Estudis Catalans del Vuit-cents, o associacions com la Societat Verdaguer o la Societat Narcís Oller. No cal recordar aquí que, de tota aquesta tradició intel·lectual i esforç col·lectiu, Enric Cassany i Josep M. Domingo n'han sigut i en són figures cabdals.

El pròleg, de poc més de dues pàgines, contextualitza l'obra dins de la seva tradició gnoseològica, declara el seu propòsit, i fa una valoració crítica de tot plegat. Situa *Literatura contemporània (I). El Vuit-cents* en relació amb obres emblemàtiques anteriors com la *Història de la literatura catalana* (1986) o *Panorama crític de la literatura catalana. Segle XIX* (2009). Aquestes, excel·lents en si mateixes i d'una gran utilitat per als estudiosos, són similars a la que Cassany i Domingo presenten, en el seu propòsit d'aportar una visió general i intel·lectualment ben treballada de la literatura del segle XIX, i alhora diferents per l'enfocament epistemològic que les organitza. Així, mentre *Història de la literatura catalana* o *Panorama crític de la literatura catalana. Segle XIX* estan organitzades a partir d'un concepte fonamentalment historicista de la literatura, *Literatura contemporània (I). El Vuit-cents* articula la seva visió de la literatura catalana del segle XIX a partir del concepte de «sistema literari», és a dir, a partir de la comprensió del fet literari com la confluència de la producció dels textos i la seva recepció en un espai social determinat i, més específicament, dins d'una comunitat nacional.

L'herència historicista sosté, reflexionen els directors del volum, el «pes» «decisiu i durador» del «relat vuitcentista de la *renaixença* [...] en la mesura que els atzars de la vida col·lectiva, amb les consegüents fractures i indigències imposades als estudis literaris catalans, han pervingut a constituir-lo en excepcional tòtem patriòtic» (p. 13). El propòsit d'aquesta nova història de la literatura catalana del vuit-cents és precisament la substitució d'aquest relat de la Renaixença com a «tòtem patriòtic» per una visió crítica de la Renaixença que, deutora de Joaquim Molas, Cassany i Domingo entenen com un procés complex i divers de construcció nacional: «Corregir-ne aquesta condició ha estat el mòbil tàcit que ha dut a les pàgines que segueixen» (p. 13). Aquesta correcció té el seu centre crític en l'excel·lent capítol 5 del volum, el primer de la segona part, titulat «Renaixença i literatura catalana, 1859-1893» de Josep M. Domingo. El llarg capítol dedicat a Jacint Verdaguer n'és el seu puntal.

L'altre gran encert i mèrit del llibre és fer coincidir el desenvolupament de la tesi central del llibre sobre la Renaixença amb una anàlisi del sistema literari català del vuit-cents entès com un procés de construcció nacional. Hem d'agrair, per tant, a Enric Cassany i a Josep M. Domingo, que «la incomoditat» d'historiar en plena crisi de les grans narratives —«la incomoditat de veure's esmerçant esforços en una activitat diversament suspecta» (p. 15)— no els hagi desaminat. La configuració del sistema literari català, perquè és la d'una nació sense estat, emergent i perifèrica, exigeix que els historiadors de la literatura i la cultura del segle XIX actuïn amb la consciència dels «latecomers» del Realisme del qual parla Franco

Moretti:¹ «latecomers don't follow the same road of their predecessors, only later: they follow a different, a narrower, road» (MORETTI 1998: 190-191). Així ho fa *Literatura contemporània (I). El Vuit-cents*, una història feta de fragments i aproximacions, volgudament i necessàriament incompleta, que no renuncia, però, a articular tesis i interpretacions crítiques, a «entendre processos»: «el gènere persisteix encara en la voluntat de fer visible el cos sencer d'una literatura produïda en una llengua [...] la seva missió no fora ben bé de categoritzar i consagrar valors, sinó d'entendre processos [...] la gestació del sistema literari català contemporani» (p. 15).

La revisió crítica de la Renaixença i la seva significació politicocultural per a la Catalunya contemporània que proposa el volum s'organitza en una estructura híbrida. Per una part, el llibre s'estructura a partir de les categories literàries tradicionals que caracteritzen les històries de la literatura i que donen forma i sentit a la seva divisió cronològica: el tres gèneres tradicionals (poesia, teatre, narrativa) i el destacat d'autors, obres i moviments. Per l'altra, el llibre es munta a partir de l'anàlisi de la creació del sistema literari del vuit-cents en relació amb processos de construcció nacional. En aquest sentit destaca la presència al llarg de tot el volum de qüestions relacionades amb la construcció de l'esfera pública liberal o burgesa en relació amb la literatura (el públic lector, els espais teatrals, la relació del teatre amb el mercat, o el sorgiment dels nous empresaris, la professionalització de la cultura i el sorgiment de nous oficis, la literatura com a propaganda política, o l'estètica i la ideologia, els mites nacionals, o la quotidianitat i l'aparició de la vida privada). Qüestions com la disglòssia, la creació de poètiques, l'aparició dels crítics literaris, la dicotomia entre literatura popular i literatura culta que genera la versió burgesa de la cultura —*l'art pour l'art*—, les condicions de la lectura en català, o la creació literària i revolució, desenvolupen, molt particularment, la construcció del sistema literari nacional català al vuit-cents. «L'arqueologia del present» que rastreja l'activitat literària de Catalunya del segle XIX requereix, com afirmen Cassany i Domingo, que l'estudiós «s'aventuri a *historiar* la literatura catalana» i que ho faci amb la intel·ligència crítica que mostra el volum. No es tracta de crear totalitats sinó d'entendre processos: «aquesta història no aspira a oferir la síntesi conclouent dels sabers acumulats. Tampoc no pretén —encara menys— oferir un relat alternatiu *global*» (p. 15). Hi ha un aspecte però que, al meu parer, no hauria d'haver faltat, i és el de la producció literària de les dones. Aquesta absència constitueix la meua crítica a un volum, per altra banda, extraordinari.

Literatura contemporània (I). El Vuit-cents és una contribució que marca un abans i un després a l'estudi del segle XIX literari català. No podem fer més, per tant, que agrair als directors del volum, Enric Cassany i Josep M. Domingo, i a tots els seus col·laboradors, haver produït un volum imprescindible i de lectura obligada.

1. «“Latecomers” to Realism, a mode of writing that does not know how to represent the Other of Europe, nor yet —which is perhaps even worse— the Other in Europe» (MORETTI 1994: 103).

BIBLIOGRAFIA

- MORETTI (1994): Franco Moretti, «Modern European Literature: A Geographical Sketch», *New Left Review*, 206, ps. 86-109.
 — (1998): *Atlas of the European Novel 1800-1900*, Londres, Nova York: Verso.

Lectures, edicions i recreacions literàries de Ramon Llull durant el Vuit-cents

JOAN SANTANACH I SUÑOL

Universitat de Barcelona

jsantanach@ub.edu

- D. A. (2019): Diversos autors, *Ramon Llull en la literatura catalana del segle XIX. VI Seminari d'Estudis Catalans del Vuit-cents. Palma (Mallorca), 11 de novembre de 2016*. Universitat de les Illes Balears, introducció de Damià Pons, Palma: Lleonard Muntaner Editor, «Temps Obert» 32.

La influència dels clàssics medievals en els escriptors de la Renaixença, i la manera com els van assumir en els seus textos, és una qüestió que estem lluny de conèixer en profunditat. És des d'aquesta constatació que els estudis recollits en *Ramon Llull en la literatura catalana del segle XIX* s'aproximen a la figura del beat mallorquí i n'analitzen la presència en l'obra de creació d'autors tan diversos com Jacint Verdaguer, Josep Tarongí, Damas Calvet o Marià Aguiló. També s'hi valoren alguns dels projectes d'edició de la seva producció que van sorgir contemporàniament. Les aportacions del volum deriven de les ponències de la jornada homònima que van organitzar el Grup d'Estudi sobre la Literatura Catalana del Vuit-cents (UB), el Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la UIB i l'Institut d'Estudis Catalans, l'11 de novembre de 2016 a Palma, dins de la commemoració de l'Any Llull (2015-2016).

Ramon Pinyol, a «Llull, Verdaguer i M. S. Oliver. A propòsit de l'edició pòstuma de *Perles del llibre d'amic e amat* (1908)» (ps. 9-21), repassa l'atenció que el poeta de Folgueroles va dispensar al mallorquí al llarg de la seva vida, començant pel guiatge de Marià Aguiló i fins a la composició de les *Perles*, en què va glossar en vers versicles del *Llibre d'amic e amat*. No se centra tant en el poemari en si, com en la publicació a càrrec de L'Avenç (1908). L'edició, força deficient, amb errades de transcripció, omissions i canvis d'ordre, s'ha atribuït de vegades a l'autor del pròleg, Miquel dels S. Oliver; Pinyol, en canvi, descarta aquesta possibilitat i apunta que el responsable en degué ser Jaume Massó i Torrens.

Molt menys coneguda és l'aportació del clergue d'origen xueta Josep Tarongí (1847-1890), recuperat per Rosa Planas en «¿Fores vilan de malehida raça?»